

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Clypeus Theologiæ Thomisticæ

In Tres Partes Divisus, Et Quinque Voluminibus Comprehensus
Tractatus de Prædestinatione, de Trinitate, de Angelis, & de homine

Gonet, Jean-Baptiste

Coloniæ Agrippinæ, 1671

Art. IV. An propriè & perfectè, ac soli Filio, ratio imaginis conveniat in
Divinis?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77146](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77146)

cidens tantum & concomitanter; quatenus scilicet ei veluti accidentaliter seu contingentiter advenit liberum divinæ voluntatis decretum; unde cum Verbum divinum, ex vi suæ processionis, illa solum objecta repræsentet, quæ per se in essentia, ut gerente vices speciei intelligibilis, & intellectum Patris fecundante, continentur; futura contingentia per se & ex vi processionis non exprimit, sed illorum cognitio ad ejus productionem merè per accidens & concomitanter se habet.

90. Obijciunt secundo Adversarii, & instant contra solutionem jam datam, Verbum divinum de facto repræsentat & exprimit creaturas, non solum ut possibiles, sed etiam ut futuras: Sed talis expressio ac repræsentatio illi convenit ex vi processionis: Ergo ex vi illius repræsentat creaturas, non solum ut possibiles, sed etiam ut futuras. Major est certa, Minor probatur. Quidquid Verbum habet, accipit à Patre per æternam generationem, juxta illud Christi Joann. cap. 17. *Omnia mea, tua sunt. Et istud cap. 17. sic doctrina non est mea, sed ejus qui misit me* Sed quidquid Verbum accipit à Patre per æternam generationem, habet ex vi suæ processionis: Ergo expressio & repræsentatio futurorum, ex vi suæ processionis illi convenit.

91. Respondeo concessâ Majori, negando Minorem. Ad cujus probationem dicendum est, quòd etsi Verbum omnia quæ habet, habeat per suam processionem, non tamen omnia habet ex vi suæ processionis, sed aliqua per suam processionem identicè tantum & concomitanter illi conveniunt. Sicut disp. 2. dicebamus, quòd licet Spiritus Sanctus per suam processionem habeat naturam divinam à Patre & Filio communicatam, illam tamen non accipit ex vi suæ processionis, sed concomitanter tantum & identicè, in quantum amor seu impulsus, quem ex vi suæ processionis recipit, realiter identificatur cum natura divina.

92. Dices: Filio ex vi suæ processionis formaliter solum convenit natura divina, non verò attributa; cum sola natura sic formalis & primarius terminus divinæ generationis; & tamen per se procedit, non solum ex cognitione essentia, sed etiam attributorum: Ergo quamvis libera repræsentatio futurorum, illi non competat primario ex vi processionis, sed tantum secundario, debet tamen ex cognitione illorum procedere.

93. Respondeo, Attributa communicari Filio ex vi processionis, per se secundario; & idcirco procedere ex cognitione illorum: repræsentationem autem rerum futurarum & existentium, quia ab aliqua suppositione libera & contingenti dependet, per accidens solum competere Verbo; & ideo illud per se procedere ex cognitione attributorum, & creaturarum possibilium, sine quibus divina omnipotentia comprehendi non potest; non verò ex cognitione futurorum, quæ cum divina omnipotentia, aut aliis attributis, necessariam connexionem non habent.

§. III.

Duo Corollaria notatu digna.

94. EX dictis inferes primò, Verbum divinum per se procedere ex cognitione divinorum decretorum sub conceptu entitatis, per accidens verò seu concomitanter, ex cognitione illorum sub conceptu reiterationis ad creaturas.

A Patet hoc corollarium: quia Verbum per se procedit ex cognitione essentia, ut terminata ad formalitates necessarias, seu necessario cum essentia connexas; per accidens verò, seu concomitanter, ex cognitione illius, ut terminata ad formalitates liberas, & cum essentia necessaria non connexas; Sed libera Dei decreta, ut terminata ad formalitates in creaturæ quam explicant, necessaria sunt, & cum essentia divina necessario connexas, defectibilia verò seu contingentia, sub conceptu reiterationis ad creaturas, cum sub illa ratione & formalitate potuerint in Deo non esse, ut in Trinitate Voluntate Dei fuse explicatum est: Et go &c.

B Inferes secundo, plures esse distinguendas terminationes in intellectione, per quam Verbum producit. Prima est ad essentiam divinam, ut ad ejus objectum formale & primarium: secunda ad attributa, & relationes, ut ad proprietates, vel modos objecti formalis & primarii: tertia ad creaturas possibiles; ultima ad res exsistentes & futuras. Tres primæ per se & ex vi processionis Verbo divino conveniunt; quarta verò solum concomitanter, & veluti per accidens. Unde si per impossibile aliqua ex tribus primis tolleretur, Verbum divinum, vel omnino destrueretur, vel mutaretur intrinsecè; secus verò, si ultimâ tantum terminatione careret.

ARTICULUS IV.

An proprie, & perfecte, ac soli Filio, ratio imaginis conveniat in Divinis?

TRIA, ut patet, in hoc articulo inquirimus: Primum, an ratio imaginis verè & proprie Filio Dei competat? Secundum, an perfecte in illo reperiat? Tertium, an illi tantum, non autem Spiritui Sancto conveniat? Pro resolutione, sic

§. I.

Premittitur unum quod apud omnes est certum, ex quo inferuntur quædam corollaria.

SUPPONENDUM est ex D. Thoma hic art. 1. & 2. *in qua quest. 93. art. 1. & 2. ad veram & propriam rationem imaginis duo requiri. Primum est similitudo, non quæcunque, sed perfectior est quæ sit in specie, aut saltem in signo speciei, quale est figura in rebus corporalibus: similitudo enim in gradu generico, aut analogo, vel etiam in accidentibus communibus, non sufficit ad rationem imaginis; unde vermiculi in homine producti, non sunt ipsius imagines, nec etiam paries albus est imago hominis albi. Secundum quod ad propriam rationem imaginis requiritur, est expressio, seu origo ab eo cujus dicitur imago: unde unum ovum, quamvis perfectè simile alteri, non est imago illius, quia non est ab illo expressum seu productum, ut ex Augustino ibidem refert S. Thomas. Ex hac suppositione*

Inferes primò, quòd sicut triplex potest reperiri similitudo ab alio expressa, scilicet in re artificiali, intentionali, & naturali: ita triplex potest dari imago, nimirum artificialis, ut statua, vel tabella; intentionalis, ut species impressa, & expressa; & naturalis, ut filius respectu patris

Inferes secundo, quòd tantò perfectior est imago

imago, quanto perfectior est similitudo procedens ab alio: unde imago artificialis est omnium imperfectissima, quia importat similitudinem in aliqua tantum qualitate, quæ designat rationem speciei, scilicet figuram. Imago intentionalis secundum obtinet gradum, quia importat similitudinem, non solum in signo speciei, sed etiam in ipsa specie seu natura, sub modo tamen essendi intelligibili, vel intentionali. Denique imago naturalis est omnium perfectissima, quia importat similitudinem in specie seu natura, sub modo essendi naturali seu entitativo.

Inferes tertio, rationem imaginis duplicem importare respectum: unum producti ad productionem, qui semper realis est, cum inter productum & productum semper debeat esse realis distinctio: alterum similitudinis ad exemplar seu prototypum in natura seu signo naturæ; & hic realis est, quando natura in qua fundatur est realis distincta in prototypo & imagine, ut contingit in creatis; rationis verò, quando eadem numero natura in utroque existit, ut fides docet de Personis divinis.

Inferes quarto, imaginem non dici essentialiter in divinis, sed personaliter tantum: quia essentia divina non est ab alio expressa seu producta, sed tantum communicata.

Dices, in creatis ratio imaginis importat primum aliquid absolute, nempe qualitatem: Ergo & in Deo.

Sed negatur consequentia, & paritas; nam in creatis propter limitationem, imago potest distinguari a prototypo, ratione alicujus perfectionis absolute, non verò in divinis, propter infinitatem, ratione cujus omnia sunt unum, ubi non obviat relationis oppositio.

§. II.

Difficultas proposita triplici conclusione resolvitur.

Dico primo, rationem imaginis verè & proprie secundæ Trinitatis personæ convenire. Conclusio est certa de fide, & colligitur ex variis Scripturæ locis, in quibus Filius vocatur imago Patris. Ad Coloss. 1. *Qui est imago Dei invisibilis.* Ad Hebræos 1. *Qui cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius.* Patet etiam ex dictis in suppositione, utraque enim conditio ad rationem imaginis requisita, competit filio: quippe qui procedit à Patre, & illi perfectè similis est in natura. Unde Christus dicebat Joann 10. *Ego & Pater unum sumus.* *Unum* denotat perfectam essentiam similitudinem, imò & unitatem: (*Sumus*) personarum distinctionem, & per consequens processionem unius ab alia.

Adde quod, Christus verus est æterni Patris Filius, ejusque Verbum: Sed Filius est imago naturalis Patris, & Verbum imago intentionalis objecti quod manifestat: Ergo ratio imaginis verè & proprie secundæ Trinitatis personæ competit.

Dico secundò: Ratio imaginis non solum verè & proprie, sed etiam perfectissime competit Verbo divino. Patet etiam hæc conclusio ex supra dictis: cum enim de ratione imaginis sit similitudo, tantò perfectius aliquid habet rationem imaginis respectu alterius, quanto magis illi assimilatur in natura: unde, ut supra annotavimus, imago artificialis est omnium

imperfectissima, quia importat similitudinem in aliqua tantum qualitate, quæ est signum speciei: Sed Filius in divinis perfectissime assimilatur Patri in natura, cum eadem numero natura in utroque existat: Ergo est perfectissima illius imago.

Hanc rationem egregie expendit S. Doctor in 1. dist. 28. quæst. 2. art. 1. ad 3. ubi sic dicitur. *Invenitur quidam gradus perfectionis imaginis: dicitur enim quandoque imago alterius, in quo invenitur aliquid simile qualitati alterius, quæ designat & exprimit naturam ipsius, quamvis illa natura in ea non invenitur: sicut lapis dicitur esse imago hominis, in quantum habet similem figuram, cui non subsistit natura illa cujus est signum; & sic imago Dei est in creatura, sicut imago Regis in denario, ut dicit Augustinus, & hic est imperfectus modus imaginis. Sed perfectior ratio invenitur, quando illi qualitati, quæ designat naturam substantiæ, est eadem natura in specie; sicut est imago Patris in filio suo, quia habet similitudinem in figura, & in natura quam figura significat. Sed perfectissima ratio imaginis est, quando eandem numero formam & naturam invenimus in imagine cum eo quem imitatur: & sic est Filius perfecta imago Patris; quia omnia attributa divina, quæ sunt per modum qualitatis significata, simul cum ipsa natura sunt in Filio, non solum secundum speciem, sed secundum unitatem in numero.*

Adde quod, Filius Dei in Scriptura dicitur character, sive sigillum, imago, & speculum: inter quæ hoc invenitur discrimen, quod sigillum simplicem formæ similitudinem ceræ imprimit, absque ullo colorum furo: imago picturam superaddit, & perfectiorem adhuc vultus similitudinem: speculum perfectissimam, utpote in quo omnes intuentis se motus & gestus ita figurantur, ut viva sit quædam imago, quæ ad inspicientes motum se moveat, rideat cum ridente, fleat cum flente. Quare Filius Dei nedum character & imago Patris dicitur, sed & speculum sine macula: quia nedum vera, sed viva est, & perfectissima ejus imago, quæ Patris motus omnes, opera, & affectus exprimit, sive, ut ait Basiliius, *in se monstrat Genitorem.* Dicitur character in ordine ad creaturas: imago & speculum in ordine ad Patrem: sigillum in operibus ad extra: *Verbum enim* (inquit Rupertus) *Deus significat omnia, præsertim electos, quos idcirco Apostolus vocat in Christo signatos, imago denique & speculum in actionibus ad intra, quas perfectissime exprimit ac representat.*

Adde etiam, quod creatæ imagines, vel non sunt veræ, quia fideliter non representant prototypum; vel sunt inanimatæ & mutæ, quia carent vitæ & facultate loquendi; vel denique inanes & vacuæ, quia carent virtute & operatione.

At imago ista (inquit Ambrosius) *veritas est, imago ista Dei virtus est, non muta, quia verbum est; non inanis, quia virtus est, non vacua, quia vita est; non mortua, quia resurrectio est.*

Dico tertio: Ratio imaginis convenit soli Filio, non autem Spiritui Sancto. Est contra Doctores Græcos, sentientes non solum Filio, sed etiam Spiritui Sancto convenire rationem imaginis. Est tamen communis inter Latinos, eamque docet & probat sanctus Thomas hic artic. 2. hæc ratione. *Sicut* (inquit) *spiritus Sanctus, quamvis suâ processione accipiat naturam Patris, sicut & Filius, non tamen dicitur natus, ita licet accipiat speciem similem Patris, non dicitur imago: quia Filius procedit ut verbum, de cujus ratione*

103.

104.

105.

Lib. 1. de Fide c. 4.

106.

riens est similitudo speciei ad id à quo procedit, non autem de ratione amoris, quamvis hoc conveniat amori qui est Spiritus Sanctus, in quantum est amor divinus.

Art. 3.

Quam rationem fuscè expendimus disp. 2. probando processionem Verbi esse generationem, non autem processionem Spiritus Sancti.

107.

Respondent Adversarii, quòd licet Spiritus Sanctus non habeat formaliter ex vi suæ processionis similitudinem in natura cum Patre, habet tamen similitudinem in signo naturæ, scilicet in amore divino, qui est divinæ naturæ proprietas, seu attributum: similitudo autem in signo naturæ, sufficit ad rationem imaginis, ut patet ex supra dictis.

108.

Sed contra. Ratio imaginis quæ con venire potest personis divinis, debet esse perfectissima: Sed illa quæ est solum secundum similitudinem in signo naturæ, est omnium imperfectissima, ut supra ostendimus, & docet D. Thomas loco nuper allegato: Ergo non potest convenire Spiritui Sancto.

Addo quòd, valde probabile est, in rebus tantum corporeis reperiri rationem imaginis ex sola similitudine in accidentibus naturam designantibus; nec adhuc in omnibus, sed in his tantum quæ sequuntur quantitatem, scilicet in figura, & situ.

§. III.

Soluntur Objectiones.

109.

Objicies primò contra hanc ultimam conclusionem illud ad Rom. 8. Quos præscivit, & prædestinavit conformes fieri imagini Filii sui: hanc enim imaginem Filii plures ex SS. Patribus (ut Basiliius, Cyrillus, & Athanasius) dicunt esse Spiritum Sanctum: Ergo ille est imago Filii.

Respondeo quòd locus ille à postoli debet explicari per constructionem intransitivam; ita ut intelligatur de imagine, non quæ sit alia à Verbo, sed quæ formaliter sit ipsum Verbum. Vel etiam dicendum, pro reverentia illorum Patrum, quòd Spiritus Sanctus dicitur imago Filii, lato modo sumptà imagine, pro eo scilicet quòd est alteri simile, quamvis ab eo non habeat formaliter vi suæ processionis illam similitudinem. Ita S. Thomas opusc. 1. cap. 10.

110.

Objicies secundò: Spiritus Sanctus est infinitè similior Patri & Filio, quam creaturæ Deo: Sed creaturæ sunt imago Dei: Ergo multò magis Spiritus Sanctus imago Patris & Filii.

Respondeo quòd creaturæ non sunt imagines Dei, nisi valde imperfectæ: quia nec habent eandem speciem aut numero naturam, nec aliquod perfectum naturæ divinæ signum, quamvis habeant aliquam imperfectam cum ea similitudinem. Adhuc tamen magis propriè illis convenit ratio illa imperfectæ imaginis, quam Spiritui Sancto, quia habent illam imperfectam similitudinem à Deo, formaliter ex vi suæ productionis; comparantur enim ad illum veluti quædam artefacta ad artificem; atque ita sicut artifex facit artefactum formaliter ad similitudinem idæ quam mente præconcepit, ita Deus condidit creaturas, respiciendo ad seipsum, ut ad earum exemplar. At verò Spiritus Sanctus non habet similitudinem in natura, formaliter ex vi suæ processionis, sed identicè tantum, & concomitanter, ut in 2. disp. explicatum est. Solutio est divi Thomæ in 1. ad Annibaldum dist. 28. qu. 2. art. 2. ad 3. ubi cum proposuisset hoc idem ar-

Art. 4.

gumentum, sic respondet: Dicendum quòd in artificio invenitur species artis, etiam apud nos, non autem in amore artificis. Et ideo creatura, in quantum habet speciem artis æternæ, quæ est Filius Dei, dicitur imago, & ad imaginem, non autem Spiritus Sanctus, qui est amor.

Ex dictis colliges, pulchritudinem seu speciem rectè attribui seu appropriari Filio Dei, juxta illud quod dicit Hilarius lib. 2. de Trinitate: Æternitas est in Patre, species in imagine, operum munere. Nam ut docet sanctus Thomas infra quæst. 39. art. 8. ad pulchritudinem tria requiruntur, integritas scilicet seu perfectio, quæ enim manca & diminuta sunt, eo ipso turpia sunt: debita proportio seu consonantia, ut patet in corporalibus; ille enim homo non dicitur pulcher, qui non habet membra debite proportionata, & coaptata: denique splendor seu claritas, unde quæ habent colorem nitidum, pulchra esse dicuntur. Hæc autem secundæ sanctissimæ Trinitatis personæ perfectissimè conveniunt: cum enim sit Filius Dei naturalis, habet in se totam integram Patris naturam: cum sit ejus imago, perfectam habet cum illo proportionem, convenientiam, & similitudinem: denique cum Verbum sit, est lux & splendor intellectus, ut Damascenus dicit, & magis patebit ex dicendis digressionem sequenti.

DIGRESSIO UNICA,
Præcipua Verbi divini Encomia, in primo capite Evangelii D. Joannis contenta.

IOannes inter ceteros Evangelistas non immerito aquila comparatur: quia (ut dicit Augustinus) Ceteri tres Evangeliste, tanquam cum Domino in terra ambulantes, de Divinitate ejus pauca dixerunt. Iste autem, quasi pignerit in terra ambulans, erexit se non solum super terram, & super omnem ambitum aeris, & cæli, sed super omnem etiam exercitum Angelorum, omnemque constitutionem invisibilium potestatum, & pervenit ad eum per quem facta sunt omnia, Vel, ut loquitur D. Thomas in prologo super commentaria in Joannem, Joannes figuratur per aquilam, quia cum alii tres Evangeliste circa ea quæ Christus in carne est operatus occupati, designentur per animalia quæ gradiuntur in terra, scilicet per hominem, vitulum & leonem, Joannes super nebulam firmiatis humane sicut aquila volans, lucem immutabilis veritatis, altissimæ atque firmissimæ veritatis cordis inruetur, atque ipsam Deitatem Domini nostri Jesu Christi, quæ Patri æqualis est intendens, eam in suo Evangelio studuit præcipue commendare. Hic illa aquila de qua dicitur Job 39. Nunguid ad præteritum tuum elevabitur aquila, & in arduis ponet nidum suum? oculi ejus de longè proficiunt. Vel potius illa quæ Ezech. 17. describitur: aquila, inquam, illa magnarum alarum, quæ venit ad Libanum, tulit medullam Cedri, summitatem frondium ejus avulsit, & transportavit eam in terra Chanaan: hoc est, quæ ad cælos evolavit, altissimæ Cœli medullam, id est æterni Patris Filium, ejusque notitiam in terrenas hominum mentes transtulit, statim initio sui Evangelii dicens: In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Quibus quatuor, aut quinque verbis, & quibus hæreses exclusit piscator noster. Inquit Ambrosius:

Quod enim erat in principio, non includitur tem-
 pore, non principio prevenitur: Ergo Arrius conti-
 nens. Quod autem erat apud Deum, non commix-
 tum est perfectione distinguitur, ut Sabellius obmutu-
 lat. Et Deus erat Verbum. Non ergo in prolatione
 personarum hoc Verbum est, sed illa celestis designatione
 mutatis, ut confundatur Photinus. Quod verò erat
 in principio apud Deum, sempiterna Divinitatis in Pa-
 tre & Filio inseparabilis unitas edocetur, ut erube-
 scant Eudocius & Eunomius. Postremo, cum omnia
 per ipsum facta dicantur, ipse conditor novi utique te-
 lamenti & veteris designatur, ut Manicheus locum
 unitatis haberi non possit. Ita piscator bonus intra
 omnia omnes rete conclusit, ut faceret inhabiles frau-
 ditantes essent inuitis captioni.

Utrum hæc & plura alia divini Verbi en-
 cocia facilius intelligantur, recolendum est illud
 quod adape in hac disputatione insinuavimus,
 nempe Verbum divinum esse terminum ex divi-
 nitatis intellectiois fecunditate productum: ex
 hoc eorum præclaro & augustissimo fonte, omnes
 ejus prærogativæ ac excellentiæ manant, & præ-
 cepta illius à verbo creato discrimina.

In primis sicut divina intellectio est æterna,
 immutabilis, carens principio & fine, semper
 in actu, nunquam in potentia: ita & Verbum
 per illam productum, æternum ac immutabile
 est, & omnis potentialitatis expertus. In dicit (in-
 quit Augustinus) aliquid modo, quia racebas pau-
 lo ante, & ecce nunc nondum verbum profers: cum
 autem profere cæperis, rumpis silentium, & quodam
 modo generas verbum, quod antea non erat. Non sic
 Deus genuit Verbum: dicere Dei sine initio est. & sine
 fine, & tamen unum Verbum dicit. In principio, in-
 quit Joannes, erat Verbum, id est ab æterno, sed
 ante omnia tempora. Hoc enim Verbo, erat (inquit
 Hilarius) etiam eorum tempora, transcenduntur se-
 cula, tolluntur sæcæ. Unde Ambrosius eadem E-
 vangelicæ verba expendens, sic in Artianos inve-
 nitur: Joannes dicit: erat, erat, quæritur erat, &
 ita Hæreticæ dicit quod non erat. Cui ergo credemus, Jo-
 hanni in Christi peccatore recumbenti, an Arrio inter effu-
 sa sua viscera volutanti?

Sed quod mirabilius adhuc in hujus Verbi ge-
 neratione videtur, est quod illa non solum care-
 re principio, sed etiam fine, nec solum est ab
 æterno, sed etiam manet in æternum, semper
 antiqua, & semper nova. Unde in Scriptura
 Christus, Oriens appellatur: Ecce vir oriens no-
 men ejus, Zachar. 6. quia, ut ait Lyranus, semper
 nascitur, & semper natus est: Oriens quod auro-
 ram non habuit, & quod nescit occasum: Oriens
 quod nulla præcessit obscuritas, cui nox non suc-
 cedit, & cui nullæ unquam permiscerentur tene-
 bræ: Oriens, ut ait Propheta, ante luciferum
 genitum, id est ante omnia sydera, & per con-
 sequens ante omnia tempora; ut ibidem ex-
 plicat Augustinus, dicens quod Lucifer pro sy-
 deribus positus est, tanquam à parte totum si-
 gnificante Scripturâ, & ex eminenti stella omnia
 sydera.

Secundo, cum intellectio divina sit actio im-
 manens, Verbum quod per illam producitur,
 ita à Patre procedit & exit, ut nunquam sepa-
 retur ab illo. Unde Zeno Veronensis Filium,
 nobilium cordis Patris inquit, appellat. Nam
 ita perennis non abscessit. Sermo in Patre semper (ad-
 dit Terrullianus) protulit enim Deus sermonem,
 sicut radix fructum, & fons fluvium, & Sol radi-

um &c. Nec dubitaverim Filium dicere & radicis
 fructum, & fontis fluvium, & Solis radium... Nec
 frutex ramentum à radice, nec flumen à fonte, nec radius à
 Sole discernitur, sicut nec à Deo sermo. Unde ait Jo-
 hannes: Et Verbum erat apud Deum.

Tertio, cum intelligere in Deo sit esse seu na-
 tura Dei, ut Tractatu 1. ostensum est: Verbum
 ex divina intellectu procedens, non potest non
 esse ejusdem naturæ cum Patre, illique non so-
 lum coæternum, sed etiam consubstantiale, ut
 egregie discit D. Thomas super cap. 1. Jo-
 hannis. lectione 1. ubi ait, hanc esse differentiam in-
 ter Verbum divinum & humanum, quod verbum no-
 strum non est ejusdem naturæ nobiscum, sed Verbum
 divinum est ejusdem naturæ cum Deo, & ideo est ali-
 quid subsistens in natura divina. Nam ratio intellecta
 quam intellectus videtur de aliqua re formare, habet
 esse intelligibile tantum in anima nostra; intelligere
 autem in anima nostra non est idem quod esse naturale
 anime, quia anima non est sua operatio; & ideo
 verbum quod format intellectus noster, non est de essen-
 tia anime, sed est accidens ei. In Deo autem idem est
 intelligere & esse; & ideo Verbum intellectus divini
 non est aliquid accidens, sed pertinet ad naturam e-
 jus; unde oportet quod sit subsistens, quia quicquid
 est in natura Dei, est Deus &c. Quare Joannes ad-
 dit quod Deus erat Verbum. Quo verbo usus est
 (inquit Augustinus) ut plenius & efficacius Filii
 aequalitatem & consubstantialitatem cum Patre asse-
 ret, omniumque tergiversationi Hæreticorum adi-
 tum præcluderet. Quobis ergo Filium Dei agnosci-
 mus, & non solum operarios, ut contrebant o-
 lim Artiani; & quidem tantâ pertinaciâ ac per-
 vicaciâ, ut unius litteræ additio Ecclesiæ unitatem
 laceraverit: pro una enim littera (inquit Hilarius)
 diu pugnatum est, sed hæc & vicit, & consubstantia-
 litas tandem de errore triumphavit.

Quarto, cum intelligere in Deo sit eminenti-
 ssimo modo speculativam & practicam: e-
 jusque scientia non solum directiva, sed etiam
 effectiva rerum, ut Tractatu 3. ostensum est;
 Verbum ex divina intellectu fecunditate
 procedens, non solum est speculativum, sed
 etiam operativum; nec solum creaturas exprimit
 ac representat, sed etiam illas efficit & con-
 servat: unde in Scriptura vocatur virtus & sapi-
 entia Patris, ejus idea, & brachium; & Pater di-
 citur omnia portare Verbo virtutis sue. Denique,
 ut ait D. Joannes, omnia per ipsum facta sunt.
 Omnia (addit Augustinus) que fixa in celo sunt, que
 fulgent de super, que volitant sub celo, & que
 moventur in universa natura rerum, omnis omnino
 creatura, ut intelligatis ab Angelo usque ad vermi-
 culam.

Cui cononat, quod Moyses mundi originem
 describens, in singularis operibus tali utitur modo
 loquendi: Dixit Deus, fiat lux, & facta est lux.
 Dixit Deus, fiat firmamentum, & sic de aliis. Quæ
 omnia Psalmista comprehendit, dicens: Dixit &
 facta sunt: dicere enim est verbum producere.
 Sic ergo intelligendum est, quod Deus dixit, &
 facta sunt: quia Verbum produxit, per quod
 res in esse produxit, sicut per earum rationem
 perfectam. Ita divus Thomas 4. contra Gent.
 cap. 13. Vbi etiam egregie observavit, quod
 Verbum Dei in hoc differt à ratione quæ est in mente
 artificis, quod Verbum Dei est Deus subsistens, ratio
 autem artificis in mente artificis non est res subsis-
 tens, sed solum intelligibile forma: forma autem non
 subsistenti non competit proprie ut agat (agere enim rei
 perfectæ & subsistentis est) sed est ejus ut eâ agatur, est

116.
Disp. 2.
Art. 1.

117.

Disp. 3.
Art. 1.

est enim forma principium actionis quo agens agit. Ratio agitur domus in mente artificis non agit domum, sed artifex per eam domum facit: Verbum autem Dei quod est ratio rerum factarum à Deo, cum sit subsistens, agit, & non solum per ipsum aliquid agitur, & ideo Dei Sapiencia ait Proverb. 8. Cum eo erant cuncta componens. Et Ioann. 5. Dominus dicit: Pater meus operatur. & ego operor.

Sed quia (ut ibidem notat S. Doctor) idem est causa conservationis rerum, & productionis ipsarum: sicut omnia per Verbum facta sunt, ita & per Dei Verbum conservantur in esse. Vnde Psalmista dicit: Verbo Domini cali firmati sunt. Et Apostolus ad Hebræos 1. ait de Filio, quod portat omnia verbo virtutis sua. Item D. Joannes, ubi asseruit omnia per Verbum esse facta, ita ad dicit: sine ipso factum est nihil: ut per hoc denotaret, omnia quæ per Verbum facta sunt, per Verbum, & in Verbo conservari. Vnde idem Angelicus Doctor ibidem lect. 2. Quædam sunt que non indigent operante, nisi quantum ad fieri, cum possint subsistere, postquam fuerunt facta, absque agentis influxu: sicut domus indiget quidem artifice, quantum ad suum fieri, sed tamen persistit in suo esse absque artificis influentia. Ne ergo credat aliquis omnia per Verbum sic facta esse, quod si causa eorum, quantum ad fieri solum, & non quantum ad conservationem in esse: ideo consequenter Evangelista subiunxit, & sine ipso factum est nihil, hoc est, nihil factum est extra ipsum, quia ipse ambit omnia, conservans ea.

118. Quinto, in Deo prima & perfectissima ratio vita consistit in intelligere: quare D. Thomas supra quest. 18. art. 3. probat quod Deus obtinet perfectissimum gradum vitæ, eod quod in summo intellectualitatis apice existit: Ergo cum Verbum ex divina intellectione procedat, debet non solum esse vivens, sed etiam vitale ac vivificans, & ipsa vita per essentiam, in qua omnia quæ facta sunt, ab æterno vivant. Et ideo subdit Joannes: Quod factum est in ipso vita erat. Quæ verba expendens S. Thomas ibidem lect. 1. sic ait: Res dupliciter considerari possunt, scilicet ut sunt in seipsis, & ut sunt in Verbo. Si considerentur secundum quod sunt in seipsis, sic non omnes res sunt vitæ, nec etiam viventes, sed aliquæ carent vitæ, aliquæ vivunt. Sicut facta est terra, facta sunt etiam & metalla, quæ nec vitæ sunt, nec vivunt; facta sunt animalia, facti sunt homines, qui secundum quod sunt in seipsis, non sunt vitæ, sed vivunt solum. Si verd considerentur secundum quod sunt in Verbo, non solum sunt viventes, sed etiam vitæ: nam rationes in Sapiencia Dei spiritualiter existentes, quibus res facta sunt ab ipso Verbo, vitæ sunt. Sicut arca facta per artificem, in se quidem nec vivit, nec vitæ est; ratio verd arca qua præcessit in mente artificis, vivit quodammodo, inquantum habet esse intelligibile in mente artificis; non tamen est vitæ, quia ipsum intelligere artificis non est sui essentia, neque suum esse. In Deo autem suum intelligere est sua vitæ, & sua essentia: & ideo quicquid est in Deo, non solum vivit, sed est vitæ ipsa, quia quicquid est in Deo, est sua essentia: unde creatura in Deo est creatrix essentia. Si ergo considerentur res secundum quod in Verbo sunt, vitæ sunt.

Hanc doctrinam ab Augustino didicerat D. Thomas: ille enim Tract. 1. in Joann. eadem Evangelistæ verba expendens, eam disertè tradidit, his verbis: Faber facit arcam. Attende arcam in arte, & arcam in opere: arca in opere non est vitæ;

Arca in arte vitæ est, quia vivit animâ artificis, ut sunt ista omnia antequam perficiantur. Sic ergo quia Sapiencia Dei, per quam facta sunt omnia, tenet hanc que sunt per ipsam artem, antequam fabricentur, sed quicquid factum est, vitæ in illo est. Terram videt, est in arce terra: cælum videt, est in arce cælum. Solem & Lunam videt, sunt & ista in arte, sed foris corpora sunt, in arte vitæ sunt.

Sexto, Verbum divinum non solum est vitæ per essentiam, in qua omnia vivunt, & vivificantur; sed est etiam lux vera, quæ omnia suo fulgore illustrat, & illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Vnde subdit Evangelista: Vita erat lux hominum. Et Propheta regius Psalmo 35. ubi dixit: Apud te est fortitudo, statim subijcit: Et in lumine tuo videbimus lumen.

Licet autem singulis SS. Trinitatis personis præclara hæc lucis appellatio competat; Pater enim lux est, Filius ejus splendor, Spiritus Sanctus utriusque lumen infinitum; Pater lux ingenta, Filius lux genita, Spiritus Sanctus lux à Patre Filioque effusa; Pater primum lumen, Filius lumen de lumine, & Spiritus Sanctus lumen ab utroque lumine: nihilominus speciali titulo pulcherrimum hoc lucis nomen Filio appropriatur. Lux enim prima est Solis emanatio, ex qua postmodum calor erumpit: At Filius vapor est Omnipotentis, candor divini lucis, paternæ gloriæ splendor, ex quo Spiritus Sanctus, notionalis utriusque amor, scintilla. Lux ad noticiam spectat: Filius verd per viam cognitionis procedit. Denique lux obscura quoque manifestat: Verbo autem æternus Pater secretiora mentis suæ arcana revelat. Vnde S. Thomas 4. contra Gent. cap. 13. ait: Ioann. 1. dicitur quod vitæ erat lux hominum: quia scilicet ipsum Verbum, quod vitæ est, & in quo omnia sunt, manifestat ut lux quedam mentibus hominum veritatem: juxta illud Prophetæ: Emitte lucem tuam, & veritatem tuam &c.

Verbum ergo lux est, sed lux quæ in tenebris nostræ mortalitatis lucet, & quæ, ut ait Bernardus, Nabe carnis tegitur, non ut obscuratur, sed ut temperetur. Vnde subdit Evangelista: Verbum caro factum est, & habitavit in nobis: ut scilicet splendor gloriæ Patris, & Angelorum lumen, fieret lux hominum, & illuminaret omnem hominem venientem in hunc mundum. Et idcirco Isaïas cap. 9. mysterium hoc quali jam factum conspiciens, Ierabundus exclamabat, dicens: Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam, habitantibus in regione umbra mortis, lux orta est eis.

Septimo, cum unica sit Patris dictio & intellectio, unam solum potest esse illius Verbum: illud enim est terminus adæquatus cognitionis divinæ; cum per illud & in illo, ut supra ostensum est, Pater æternus essentiam, attributa, relationes, & omnes creaturas possibles cognoscit. Vnde Augustinus lib. 15. de Trinit. cap. 14. Novit itaque omnia Deus Pater in seipso, novit in Filio. Sed in seipso tanquam in seipsum, in Filio tanquam in Verbum suum, quod est de his omnibus quæ sunt in seipso, Omnia similiter novit & Filius, in se scilicet tanquam ea quæ nata sunt de eo quæ Pater novit in seipso. In Patre autem tanquam ea de quibus nata sunt quæ ipse Filius novit in seipso. Scium ergo invicem Pater & Filius, sed ille cognoscendo, iste nascendo. Et Tract. 1.

in Joann. Sic ergo demonstrat Pater omnia quae fecit, non Filio, ac in Patre sit omnia Filius. Videndo enim natus est, & nascendo videt. Sed non aliquando non erat natus, & postea natus est, sicut non aliquando non vidit, & postea vidit: sed in eo quod est illi videre, in eo est illi esse, in eo est illi natus esse. Et paulo post: Verbum factum est Filius, nihil dixit Deus quod non dixit in Filio: dicens enim Filio quod facturus erat Pater per Filium: dicens enim Filio quod facturus erat Pater per Filium: ipsum Filium genuit per quem fecerat omnia. Sic enim docet D. Thomas in cap. 1. Joann. ubi ex-milia docet. D. Thomas in cap. 1. Joann. ubi ex-milia docet. D. Thomas in cap. 1. Joann. ubi ex-milia docet. D. Thomas in cap. 1. Joann. ubi ex-milia docet.

Ad quod, inter Angelos quod magis aliqui dignitate præcellunt, eo paucioribus speciebus & verbis ad enunciandos proprios conceptus utuntur: Ergo cum Deus supremum intellectualem apicem attingat, unico Verbo perfectissimo omnia lux infinita sapientiae arcana manifestat. Unde ait Propheta Ps. 61. Semel locutus est Deus, & haec audi: Semel enim loquitur Deus, quia unicum Verbum ab aeterno protulit, & continuo profert: sed duo audit Propheta, quia hoc unico Verbo Pater omnia declaravit.

Nec mirum quod Deus tantum semel loquatur: homines enim saepe loquuntur, quia illorum verba, cum nihil aliud sint quam inanis quidam & vacuus sonus aërem verberans, mox fluunt & transseunt, ac subito evanescent: Verbum autem Dei, cum sit ipsa veritas subsistens, ipsaque Durabilitas, non transit, sed permanet semper subsistit. Unde Bernardus: semel loquutus est Deus, semel utique, quia semper, una enim & non interpretari sed continua locutio est. Hinc Propheta re- quod Plalmo 44. linguam Patris aeterni, Verbum increatum proferentis, comparat calamo scribae volenter scribentis; quia (ut ibidem egregie notat Augustinus) quod lingua dicitur, sonat & transit, quod scribitur, manet. Cum ergo dicat Deus Verbum, & Verbum quod dicitur non sonet & transeat, sed & dicitur & maneat; scriptis hoc maluit Deus comparare quam sonis.

Unicum ergo est Dei Verbum, quia perfectissimum, & infinitum Unicum, quia unico actu lux infinita sapientiae Pater omnia comprehendit. Unicum, quia non transit, sed in aeternum permanet. Unicum, quia unici Patris unicus est Filius Unicum tandem, quia in illo absconditi sunt omnes thesauri Sapientiae & Scientiae Dei. Unde Joannes illius encomia his verbis concludit, Vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti a Patre, plenum gratiae & veritatis.

Denique, cum intellectio sit actio omnino immaterialis, & immaterialitas ratio à priori intellectualitatis, ut docet D. Thomas supra quæst. 14. art. 1. ubi probat Deum esse summè intelligentem, quia est summè immaterialis: Verbum divinum est immaterialiter genitum; & per consequens illius generatio purissima & castissima est. Neque enim (inquit Tertullianus) Filius natus est de Patris semine, non de sororis inuesso, nec de stupro filia

A aut conjugis aliena: Deum Patrem passus est, non squammatum, aut cornutum, aut plumatum amato-rem, aut in aurum conversum. Iovis enim ista sunt numina vestri. Nascitur ex Deo Patre Filius, sicut radius ex sole, flos ex virga, rivulus ex fonte, & sicut verbum ab intelligente. Nec radio Sol corrumpitur, nec flore virga foedatur, nec fons ex rivuli fluxu sordescit, nec verbum corpore, sed mente generatur. Radius, Solis est splendor; Flos, virgæ ornatus; rivus, fontis decus & ornamentum; & verbum, purissimus intellectus terminus, ejusque perfectio, & complementum. Unde D. Thomas hic art. 2. ad 3. ad exprimendas diversas Filii Dei perfectiones, diversa ei attribuuntur nomina. Nam ut ostendatur comatur alis Patri, dicitur Filius; ut ostendatur coaeternus, dicitur splendor; ut ostendatur omnino similis, dicitur imago; ut ostendatur immaterialiter genitus, dicitur Verbum.

Sed quod adhuc mirabilius est, Verbi divini generatio, non solum pulchra & casta est, sed etiam splendida & cum claritate, juxta illud Sapient. 4. O quam pulchra est casta generatio cum claritate! Casta est, quia immaterialis, & à Patre virgine, à quo, sicut omnis paternitas, ita virginitas quam in terris imitarenur effluxit, juxta illud Nazianzeni: Prima Trias virgo est. Splendida est & cum claritate: quia à Patre luminum in splendoribus Sanctorum, & inter meridianos aternitatis fulgores, ac aeternorum luminum irradiatione (id est ex perfectissima ac comprehensiva essentia, personarum, attributorum, & creaturarum omnium possibilium cognitione) perficitur. Unde Dei Filius ex sinu Patris procedit, non solum plenus gratia, decore, ac pulchritudine, sed etiam scientia, sapientia, & veritate, ut D. Joannes in fine ejusdem primi capituli attestat.

Ex his deduci possunt plures prerogativæ & excellentiæ, quæ Dei sermone conveniunt: cum enim ille sit quidam à Verbo divino effluxus, ejusque imago & participatio, plures ejus prerogativas, & perfectiones participat.

In primis vix explicari potest quanta sit illius virtus ac fecunditas: est enim quasi semen Dei, quo anima spiritualiter fecundata Deum concipit, & quo fideles Dei Filii imò & Dii quodammodo efficiuntur, juxta illud Propheta Ps. 81. Ego dixi Dii estis, & filii excelsi omnes. Ex quo Christus in Evangelio argumentum desumpit, ad probandum suam divinitatem. Si enim, inquit, illos dicit Deos Scriptura, ad quos sermo Dei factus est, quem Pater sanctificavit, & misit in mundum, vos dicitis quia blasphematis, quia dixit: Filius Dei sum. Ubi Eucherius: Si illi dicuntur Dii, ad quos Dei sermo factus est, & ideo quidam Dii dicuntur, quia sermonem Dei custodiunt, quare non magis ipse sermo Dei dicitur Deus?

Sed quod mirè magis non solum Dei Filios adoptivos Dei sermo constituit, sed ipsum etiam Filium Dei naturalem, ante omnia sæcula aeterna Patris locutione & dictione genitum, in tempore generavit: verbo enim Dei para Virgo Verbum concepit & peperit; ut lepide expendit Bernardus homil. 4. super Missus est, ubi sic eam alloquitur: Responde Virgo verbum, & suscipe Verbum; profer tuum, & concipe divinum; emitte transitorium, amplectere sempiternum. Quid tardas, quid trepidas? Crede, confitere, suscipe. Aperi Virgo beata cor fidei, labia confessioni, viscera Creatori.

Nec minor hujus divini Verbi efficacia ac fecunditas in ore Sacerdotis cernitur; ubi enim

122.

123

li 2 hzc

Tom. 11.

hæc verba protulit: *Hoc est corpus meum: ore suo, A*
veluti apis argumentosa, inter horum verborum
flosculos, Christum legit, & fructus ventris vir-
ginei, fit partus laborum ipsius. Idem in aliis
Sacramentis contingit: *Accedit enim* (inquit Au-
gustinus) *verbum ad elementum, & fit Sacramen-*
tum. Unde B. Jacobus fideles hortatur, hoc ver-
bum, veluti aliquod germen cœleste, in corde
suscipere: *Suscipite*, inquit, *verbum ipsum quod po-*
test salutare animas vestras. Exemplum ex agricul-
tura sumptum est. Sicut enim hortulani arboribus
sylvestribus nobilioris ligni turculos & germina
inserunt, ut præstantiores fructus ferant: ita si-
militer Deus verbum suum, tanquam cœleste a-
liquod germen, in corde peccatoris inserit; ut
fructus cœlestes & divinos, id est opera superna-
turalia, & vitæ æternæ meritoria, possit produ-
cere.

224. Præterea divinum illud Verbum, non solum
est fecundum, sed etiam saluterum, ac sanans
omnes animi languores & infirmitates, juxta il-
lud Prophetæ: *Misi verbum suum, & sanavit eos,*
& eripuit eos de interitionibus eorum. Apertim no-
verat miram hanc divini Verbi virtutem Centu-
rio, qui sic Christum affectus est: *Domine non sum*
dignus ut intres sub tectum meum, sed tantum dic ver-
bo, & sanabitur puer meus. Cujus fidem summope-
re extollens Chryzologus, ait: *Verbum à Verbo pe-*
tuit, quia credidit in Verbo omnes manere virtutes. Et
addit: *Verbum tuum Domine sanitas est. Verbum tuum*
vita est, Verbum tuum ubi accesserit, inde confestim su-
git dolor, infirmitas mox recedit.

225. Denique Verbum divinum non solum est lu-
cens, sed etiam ardens; nec defert tantum splen-
dorem & lucem, sed divinum etiam spirat ac in-
spirat ardorem. Nam, ut inquit S. Thomas infra
quæst. 43. art. 5. ad 2. *Filius est Verbum, non quale-*
cumque, sed spirans amorem. Spirat enim amorem
in corde Patris, producendo cum illo Spiritum
Sanctum. Spirat dilectionem in sinu matris, in
quo divini amoris incendia copiosè effudit. Spi-
rat etiam amorem in cordibus fidelium: nam
ipse ait: *Ignem veni mittere in terras, & quid volo,*
nisi ut ardeat? Unde duo Discipuli in Castello
Emaus, hoc divino igne accensi, dicebant ad
invicem: *Nonne cor nostrum ardens erat in*
vobis, dum loqueretur in via, & ape-
risset nobis Scripturas?

* *

* *

DISPUTATIO X.

De Persona Spiritus Sancti.

Ad quæstionem 36. & duas sequentes.

ERgo jam ad nomen boni nostra veniat oratio:
inquit Dionysius cap. 4. de div. Nominibus.
Loquamur ergo de Spiritu Sancto, cujus
Essentia bonitas, cujus affectus amor, &
cui nomen charitas & dilectio. Verum sicut nemo
scit quæ hominis sunt, nisi spiritus hominis quin
ipso est: sic ea quæ sunt Dei, vel Spiritus Dei, na-
mo cognovit nisi Spiritus Dei. Spiritus quippe San-
ctus (inquit Augustinus) potest esse sine nobis, illam
etiam ut sit in nobis: sed videri & sciri, quem admodum
videndus & sciendus est, non potest à nobis, si non sit in
nobis. Veni ergo Spiritus alme (prolequitur idem S.
Doctor) veni divini amor Numinis, Patri omnipoten-
tis, prolesque beatissime sancta communicatio, mani-
festa Paraclete, marientium consolator, corda meo
penetrationibus potenti illabere virtute, & renebrosa qua-
mentis meæ, coruscis luminis fulgore, pius habitator la-
rifica. Veni fortitudo fragilium, humilium Doctor, su-
perborum destructor. Veni Sancte Spiritus, & emi-
te cœlitus lucis tuæ radium, quo purgata inge-
nioli mei acies, Divinitatis tuæ arcana valeat pe-
netrare.

ARTICULUS I.

Virum si Spiritus Sanctus non procederet
à Filio, distingueretur ab illo?

Titulus unum supponit, & aliud inquit. Sup-
ponit Spiritum Sanctum à Filio procedere,
& inquit an distingueretur ab illo, si ab eo non
procederet? Licet autem primum sit certum de-
de, & à pluribus Conciliis definitum: quia tamen
perinaciter negatur à Græcis schismaticis, con-
tendentibus Spiritum Sanctum à solo Patre pro-
cedere: idcirco antequam aliud punctum, in quo
inter Scholæ angelicæ & subtilis Discipulos co-
lebris est controversia, aggrediamur operæ pre-
mium videretur, Græcorum errorem refellere, &
Ecclesiæ definitionem, Scripturarum, & SS. Pa-
trum testimoniis, necnon aliquibus rationibus
& congruentiis, firmare & roborare.

E

§. I.

Græcorum Error, circa processionem Spiritus Sancti,
testimoniis Scripturæ, & SS. Pa-
trum refellitur.

Post hæresim Macedonii, qui Spiritus San-
cti divinitatem negavit, novus Græcorum
error circa illius processionem pullulare cepit.
Theodoreus enim D. Cyrillo in contradictione
noni anathematismi objecit, quod Spiritus San-
ctus non procedit à Filio, quia id Scriptura non
dicit, sed solum à Patre, cum id Scriptura rellat-
tur. Qui error, quamvis aliquo tempore loqui-
tus manserit, postea tamen à Theophrasto ruti-